

Володимир ЩИБРЯ,

orcid.org/0000-0003-0918-7724

кандидат історичних наук,

директор Центру фольклору та етнографії

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *volodshch@ukr.net*

Оксана ОВЕРЧУК,

orcid.org/0000-0002-8228-6043

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри фольклористики

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *o.overchuk@knu.ua*

Наталія ХОМЕНКО,

orcid.org/0009-0009-5403-5456

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри фольклористики

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *n.khomenko@knu.ua*

ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОГО ОДЯГУ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ XIX – КІНЦЯ XX СТ.

Стаття присвячена питанню дослідження народного одягу українців Середньої Наддніпрянщини. Хронологічні межі охоплюють період XIX – кінець XX ст. Об'єктом дослідження є праці українських та зарубіжних дослідників. Предмет – сукупність інформативних даних, які розкривають особливості народного одягу українців окресленого періоду та території. Завданням статті є визначити етапи розвитку історіографії, схарактеризувати послідовне зростання знань про народний одяг, визначити найбільш інформативні праці в царині народного одягу. У статті розкрито ступінь дослідженості проблеми в науковій літературі та умовно виокремлено чотири етапи вивчення народного одягу Середньої Наддніпрянщини, зокрема Правобережжя.

На початку статті йдеться про I етап, що тривав до середини XIX ст., коли вишили друком емпіричні праці, у яких простежено особливості одягу досліджуваної території. Ці розвідки привертають увагу відомостями про вбрання, назвами, які побутували наприкінці XIX ст., та дозволяють простежити їх давність, розвиток.

II етап, пов'язаний із систематизацією етнографічних досліджень українського одягу, розпочався в другій половині XIX ст. і тривав до початку XX ст. У працях П. Чубинського, Б. Познанського, Хв. Вовка та інших зібрано великий за обсягом матеріал. Значною мірою цей період характеризується накопиченням фактичного етнологічного матеріалу та початком його наукового осмислення. III етап вивчення народного одягу українців охоплює період між двома світовими війнами. Він безпосередньо пов'язаний із діяльністю Етнографічної комісії ВУАН, Музею антропології та етнології ім. Ф. Вовка, а також Всеукраїнського етнографічного товариства, що мали велике значення в розвитку української етнографічної науки цього періоду. На окрему увагу в статті заслуговує постать А. Ю. Кримського.

У заключній частині статті схарактеризовано IV період, що охоплює праці українських вчених, котрі займалися вивченням народного одягу в період після Другої світової війни. Зокрема, проаналізовано праці Я. Прилипка, К. Матейко, Т. Ніколаєвої, які знаменують подальшу розробку питань типології, розвиток методики й класифікації народного одягу на основі залучення музейних та експедиційних матеріалів. Значну увагу приділено опублікованому у 1977 р. фундаментальному дослідженню К. Матейко «Український народний одяг» як одній із перших спроб вивчення та систематизації регіональних комплексів українського традиційного вбрання. Також автори детально аналізують праці Т. Ніколаєвої, зокрема «Украинская народная одежда: Среднее Поднепровье» (1987) та «Історія українського костюма» (1996). У статті встановлено, що дослідниця однією з перших зробила спробу поділу Середньої Наддніпрянщини на локальні зони.

Ключові слова: народний одяг, традиційне вбрання, вишивка, Середня Наддніпрянщина, трансформаційні процеси, історіографія.

Volodymyr SHCHYBRIA,
 orcid.org/0000-0003-0918-7724
 PhD (History),

Director at the Folklore and Ethnography Centre
 Educational and Scientific Institute of Philology
 of Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Kyiv, Ukraine) volodshch@ukr.net

Oksana OVERCHUK,
 orcid.org/0000-0002-8228-6043
 PhD (Philology),

Assistant Professor at the Department of Folkloristics
 Educational and Scientific Institute of Philology
 of Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Kyiv, Ukraine) o.overchuk@knu.ua

Natalia KHOMENKO,
 orcid.org/0009-0009-5403-5456
 PhD (Philology),

Assistant at the Department of Folkloristics
 Educational and Scientific Institute of Philology
 of Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Kyiv, Ukraine) n.khomenko@knu.ua

RESEARCH OF THE FOLK CLOTHES OF THE MIDDLE DNIPRO REGION IN THE 19TH - OF THE LATE 20TH CENTURY

The article is devoted to the issue of the study of folk clothing of Ukrainians of the Middle Dnipro region. The chronological boundaries cover the period of the 19th to the end of the late 20th centuries. The object of research is the works of Ukrainian and foreign researchers. The subject is a set of informative data that reveal the peculiarities of the national clothing of Ukrainians of the specified period and territory. The task of the article is to determine the stages of development of historiography, to characterize the consistent growth of knowledge about folk clothing, to determine the most informative works in the field of folk clothing. The article reveals the extent to which the problem has been researched in the scientific literature and conditionally identifies four stages of the study of the folk clothing of the Middle Dnipro region, in particular, the Right part Dnipro region.

At the beginning of the article, we are talking about the first stage, which lasted until the middle of the 19th century, when empirical works were published, in which the peculiarities of clothing of the studied territory were traced. These explorations attract attention with information about clothing, names that were used at the end of the 19th century, and allow us to trace their antiquity and development.

The II stage, related to the systematization of ethnographic studies of Ukrainian clothing, began in the second half of the 19th century and lasted until the beginning of the 20th century. In the works of P. Chubynskyi, B. Poznanskyi, Hv. Vovka and others collected a large amount of material. To a large extent, this period is characterized by the accumulation of actual ethnological material and the beginning of its scientific understanding. The third stage of the study of the national clothing of Ukrainians covers the period between the two world wars. It is directly related to the activities of the Ethnographic Commission of the Ukrainian Academy of Sciences, the Museum of Anthropology and Ethnology named after Hv. Vovka, as well as the All-Ukrainian Ethnographic Society, which were of great importance in the development of Ukrainian ethnographic science of this period. The figure of A. Krymskyi deserves special attention in the article.

The final part of the article characterizes the IV period, which covers the works of Ukrainian scientists who studied folk clothing in the period after the Second World War. In particular, the works of Y. Prylypko, K. Mateyko, and T. Nikolayeva were analyzed, which mark the further development of issues of typology, the development of the methodology and classification of folk clothing based on the involvement of museum and expedition materials. Considerable attention is paid to K. Mateyko's fundamental study "Ukrainian folk clothing" published in 1977 as one of the first attempts to study and systematize regional complexes of Ukrainian traditional clothing. Also, the authors analyze in detail the works of T. Nikolayeva, in particular "Ukrainskaya narodnaya odezhda: Srednee Podneprovye" (1987) and "History of Ukrainian costume" (1996). The article established that the researcher was one of the first to attempt to divide the Middle Dnieper region into local zones.

Key words: folk clothing, traditional clothing, embroidery, Middle Dnieper region, transformational processes, historiography.

Постановка проблеми. У XIX ст., відбулося значне накопичення етнологічного матеріалу, який стосується побутування, специфіки народного вбрання, однак наукове осмислення цього пласту народної культури почалося лише наприкінці XIX і розвивалося упродовж XX ст. Упорядкування, вивчення та систематизація праць дослідників цього періоду дає можливість дослідити етнокультурну специфіку народного вбрання не тільки відповідно до різноманітних етнографічних зон, а й в окремих населених пунктах, зафіксовані матеріали з яких демонструють локальну різноманітність комплексів народної ноші та окремих її елементів.

Аналіз дослідження. Народне вбрання українців Середньої Наддніпрянщини був та залишається предметом зацікавлення значної кількості українських та зарубіжних науковців. Дослідження їх наукового доробку з цього питання вказує на те, що у різні періоди побіжно висвітлювалися широкі аспекти пов'язані з побутуванням народного одягу, процесів трансформації одягової культури у різних регіонах. Однак і досі зазначена тема залишає велике коло питань, що потребують глибшого аналізу. Загалом специфіка історіографії та її певні аспекти розглядаються у працях Т. Ніколаєвої, К. Матейко, Л. Пономар, О. Косміної та ін.

Мета статті. Здійснити ґрунтовний аналіз історіографічного матеріалу українських та зарубіжних дослідників з теми народного одягу українців Середньої Наддніпрянщини XIX – кінця XX ст.

Виклад основного матеріалу. В контексті вивчення народного одягу українців Середньої Наддніпрянщини XIX – кінця XX століття необхідно застосовувати тематично-хронологічний принцип, адже етнологічний об'єкт вивчення відображає стан дослідження в певний історичний період.

Перший етап тривав протягом першої половини XIX ст., це початок зацікавлення народним одягом, селянською культурою загалом.

Цінними для дослідження народного вбрання українців середини XIX ст. є описи та ілюстрації Домініка П'єра Де ля Фліза. В першому томі «Альбоми Де ля Фліза» подано краєзнавчий та етнографічний опис Київщини, в ньому представлені різнокольорові малюнки селян в традиційному вбранні. У другому томі праці «Д. П. Де ля Фліз. Альбоми» розміщено його «Медико-топографічний опис Київської округи. 1854», у якій описано народний одяг різних місцевостей регіону, відбувається його порівняння, виділення спільних та відмінних рис (Де ля Фліз, 1999).

Другий етап етнографічних досліджень, присвячених українському одягу, розпочався у другій

половині XIX століття та тривав до початку XX ст. Це період діяльності таких визначних дослідників як П. Чубинський, Я. Головацький, В. Шухевич, Б. Познанський, Хв. Вовк та інші. Передусім, цей період характерний тим, що відбулося значене накопичення джерел та розпочалося його наукове осмислення. Вчені цього періоду внесли вадливу роль у дослідження українського народного вбрання, зокрема виділяли типологічні ознаки та класифікували його.

У висвітленні теми, прикметним є доробок етнографа та історика Едварда Руликівського «Opis powiatu Wasylkowskiego pod względem historycznym, obyczajowym i statystycznym» (Rulikowski, 1853, Т. 3) та «Zapiski etnograficzne z Ukrainy» (Rulikowski, 1879). Передусім, привертає увагу його праця «Opis owiatu Wasylkowskiego pod względem historycznym, obyczajowym i statystycznym», де автор описує вбрання мешканців сіл на Київщині, а саме Васильківського повіту, де простежуються відмінності комплексів вбрання різних частин повіту. Наводяться і свідчення що до зміни народного одягу, зокрема про використання фабричних тканин та зникнення таких типів вбрання як запаска та намітка.

У 1869 р. П. Чубинський очолив етнографічно-статистичну експедицію у Південно-Західний край. За результатами її роботи було зібрано значний польовий матеріал, що став основою для підготовки семи томного видання «Трудов етнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом» (Труды..., 1872). Фундаментальне видання стало важливим внеском у репрезентації етнографічних особливостей українців. У сьомому томі містяться цінні матеріали пов'язані з народним вбранням Середньої Наддніпрянщини, зокрема, інформація про орнаменти та вишивку, сорочок, їх крій, особливості видів одягу, зачісок (Труды..., 1877). П. Чубинський також визначив спільні та відмінні риси народного одягу Правобережжя та Лівобережжя.

Викликає науковий інтерес праця Б. Познанського «Одежда малороссов» (Познанский, 1905). Увагу дослідника привернуло те, що попри значний масив матеріалів на тему народного одягу, він має описовий характер (Познанский, 1913. № 3: 15–24; Познанский, 1913. № 4:29–33.). На думку дослідника, текст слід доповнювати науковим матеріалом у вигляді малюнків, а також зауважував на необхідності створення музею одягу. В праці автора було представлено тринадцять малюнків, що класифікують народний одяг.

Б. Познанський приділяв увагу змінам народного вбрання, виділяв економічні причини зникнення саморобного селянського вбрання, проникнення елементів міського одягу, поширення фабричних матеріалів. Необхідність вивчення народного строю, автор вбачав у тому що його носієм є переважна більшість народу, що відображає і розвиток його культури загалом. Він класифікував український народний одягу за видами на основі таких ознак як територія побутування, матеріал, принципи виготовлення, час носіння та період виготовлення, локальні назви, етапи виготовлення одягу.

Особливості традиційного одягу Нижньої Наддніпряни висвітлені у роботі етнографа В. Бабенка «Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края» (Бабенко, 1905). Автором описане народне Катеринославської губернії, як українців, так і представників інших народів краю, приділена увага подібним рисам строю, а саме волохів та українців. Автор відмітив поступовий процес зникнення традиційного одягу, та також визначив чинники його трансформації. Особливо цінними є представлені у праці фотографії селян у традиційному вбранні.

Важлива роль у дослідженні українського народного вбрання належить етнографу, археологу та Хв. Вовку, фундаментальною є його праця «Етнографічні особливості українського народу». На відміну від дослідників XIX ст., що переважно лише описували вбрання українців, у праці здійснено ґрунтовний аналіз його компонентів. Хв. Вовк простежив спільні і відмінні риси одягу українців різних регіонів, комплексний підхід до вивчення теми відображається в розкритті теми головних уборів, а також зачісок, на чому зрідка зосереджувалися інші дослідники. Послугуючись археологічними та історичними даними, автор простежив зв'язок розповсюдження різних форм одягу в контексті міграційних процесів. Завдяки власним польовим матеріалам та спостереженням вчений визначив які трансформації відбулися у селянському одязі у XIX ст., простежив відхід від традиційних форм та вплив міської моди (Вовк, 1995). У своєму дослідженні Хв. Вовк доходить до висновків, що визначають складні характеристики побутування народного вбрання та є актуальними в контексті його осмислення (Вовк, 1995: 125).

Якісним доповненням вищезгаданої праці є численний ілюстративний матеріал, зокрема замальовки селянських типів з Харківщини, Полтавщини, Житомирщини, Чернігівщини та Київщини. Народне вбрання кінця XIX – початку XX ст. було зафіксовано художником-етнографом

Ю. Павлович (Україна в типажах, 2010). Завдяки малюнкам стає можливим проаналізувати спосіб носіння, співмірність елементів костюма, побачити цілісний комплекс вбрання.

Третій етап вивчення українського народного вбрання припадає на період між двома світовими війнами. В цей час відбувалася діяльність Етнографічної комісії ВУАН (1921–1933), що здійснила підготовку десяти книг етнографічного вісника та трьох книг «Матеріалів до етнології», що були видані Музеєм антропології та етнології ім. Ф. Вовка створеним у 1921 р. Тоді ж Всеукраїнське етнографічне товариство здійснило видання «Записок Етнографічного товариства» (Борисенко, 2007: 84–85). Науковці, що активно співпрацювали з зазначеними інституціями досліджували, зокрема, народне вбрання в контексті тогочасних актуальних підходів світової науки, залишили і понині актуальну спадщину та досвід напрацювань.

Тему одягу та народної творчості українців цілому не оминув і видатний український вчений А. Кримський. Його широкий кругозір та глибока обізнаність у галузі української етнографії надзвичайно відчутна у етнологічних студіях (Борисенко, 1991: 39–42). В контексті вивчення одягу Середньої Наддніпряни особливо прикметною є праця вченого «Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного» (Кримський, 2009), підготовлена 1930 р. А. Кримський здійснив опис вбрання мешканців села Колодисте Звенигородського повіту, та порівняв його з традиційним одягом з с. Глибочок Уманського повіту Київської губернії. Ним зафіксовано архаїчні елементи костюму, зокрема запаска – елемент жіночого строю, разом з тим простежені і трансформації селянського одягу. Інформація різного ґатунку про традиційне вбрання походить з більше як сорока сіл Звенигородського повіту Київської губернії та прилеглих місцевостей.

Привертає увагу доробок В. Білецької, зокрема, розвідка «Вишиті кожухи в Богодухівській окрузі на Харківщині» (Білецька, 1927). Спроба детально дослідити традиційні сорочки простежується у праці «Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация», що є цінною в контексті дослідження цього явища, авторкою було встановлено невідомі до того типи сорочок (Білецька, 1934 р.). Це є наслідком недостатнього обстеження територій в той час. Разом з тим ця праця має і недоліки, дослідниця не надала чіткого класифікації типів сорочок та їх поширення в Україні (Гуслистий, 1959: 349). Також хибним є поділ жіночих сорочок

на правобережний та лівобережний типи, адже обидва типи трапляються по обидва боки Дніпра.

Впродовж 1931–1934 рр. центри етнологічних досліджень було ліквідовано, що було частиною репресивної політики більшовицьких окупантів у сфері науки та культури. У наступні роки значну кількість українських науковців було фізично знищено, що спричинило паузу, зокрема, в етнологічній науці.

Четвертий етап дослідження народного вбрання, так само як і третій, відбувався в умовах перебування України під радянською владою, коли наука суворо контролювалася правлячою партією. Автори цього періоду були змушені застосовувати ідеологічні настанови у своїх працях, але саме тоді питання українського народного одягу стало окремим питанням дослідження народної культури.

У 1957 р. Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнографії Академії наук УРСР під керівництвом М. Рильський (до 1964 р.), було започатковано видання журналу «Народна творчість та етнографія». Це було важливою подією в історії вітчизняної етнології, тривалий час це було єдиним фаховим. З часу заснування і по сьогодні в журналі публікується значна кількість статей, що присвячені тематиці народного одягу, що стосуються. Одна з таких статей належить Л. Комаровій «Вишивка Київщини переджовтневого часу», в ній визначені типи композицій сорочок та особливості вишивки до 1917 р. (Комарова, 1963: 86–90).

Питанню методології дослідження народного одягу присвячені праці Я. Прилипка. У статті «Український народний одяг як джерело вивчення етнічної історії» (Прилипка, 1971: 10–19) автор завдяки вивченню типових характеристик вбрання з'ясовує зв'язки між різними етносами, етнокультурну роль одягу. Завдяки структурно-якісному аналізу об'єкта автор визначив що елемент одягу це форма з матеріалу, що створена кроєм, способом пошита та має варіанти носіння, а також доповнюється смисловими атрибутами та прикрасами. Разом з тим компоненти народного вбрання мають утилітарно-захисну функцію, що зумовлена традицією, створені відповідно до особливостей умов певного населення. Комплекс вбрання, за визначенням автора, формується на основі традиційно складених естетичних вподобань певного етносу в поєднанні з ідеологічним впливом.

Цінним є машинопис Я. Прилипка «Одежда как составная часть материальной культуры народа. Принципы и методы исследования. Типология», в якій подано класифікацію та типологію народного костюма (АНФРФ ІМФЕ НАН України, ф. 14-4, од. зб. 23). Привертають увагу і міркування про

вплив економічних та географічних чинників на формування вбрання, його зв'язок з антропологічним типом населення. Запропоновані автором принципи дослідження та класифікація предметів одягу і досі залишаються актуальними.

У 1969 р. К. Матейко опублікувала працю «Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва» (Матейко, 1969), в якій узагальнила відомості з історії українського народного вбрання, одна з перших простежила його трансформацію. Важливим є її дослідження «Принципы этнографического районирования украинской народной одежды» (Матейко, 1970: 49–52). У 1977 р. була опублікована фундаментальна праця дослідниці «Український народний одяг», яка стала однією з перших що систематизувала регіональні комплекси українського традиційного одягу (Матейко, 1977). При підготовці дослідження було зроблено аналіз експонатів фондів різних музеїв України, іконографічних матеріалів, проведено низку етнографічних експедицій. Завдяки комплексному вивченні історіографії та чіткому методологічному підході було створено працю, що й досі залишається актуальною.

К. Матейко визначила особливості національної та мистецької самобутності народного вбрання різних регіонів України, подала класифікацію елементів одягу за їх типологічними ознаками. Звертаючи увагу на спільні риси, та водночас, різноманіття форм дослідниця подала народне вбрання як виразне мистецьке явище, простежила його трансформацію від найдавніших часів, взаємопроникнення та вплив на культуру різних народів. Прикметним є значна кількість ілюстративного матеріалу, комплексів вбрання та окремих елементів. У праці авторка дійшла висновку, що народний одяг є «стильовим ансамблем», тому що «утилітарні, технічні й естетичні властивості компонентів одягу вирішувалися комплексно» (Матейко, 1977: 208).

Становлять значний інтерес дослідження Т. Ніколаєвої «Принципи художнього оформлення народного жіночого одягу Середньої Наддніпрянщини» (Ніколаєва, 1972: 80–84), «Особливості розвитку народного вбрання Середньої Наддніпрянщини за радянського часу» (Ніколаєва, 1973: 22–27), «Традиційний селянський одяг Київщини» (Ніколаєва, 1986: 83–128). Дослідниця вперше ввела поділ Середньої Наддніпрянщини на локальні зони, виділивши, зокрема Північну, Центральну та Південну Київщину. У колективній монографії «Етнографія Києва і Київщини» (1986) є розділ дослідниці, що присвячений. В ньому вона зауважила що у традиційному вбранні регі-

ону присутні спільні східнослов'янські та загальноукраїнські риси, та разом з цим наявні і локальні ознаки (Николаева, 1986: 91).

Ґрунтовною є праця Т. Николаєвої, вийшла друком у 1987 р. «Украинская народная одежда: Среднее Поднепровье» (Николаева, 1987). В ній розглядаються елементи народного одягу кінця ХІХ – початку ХХ ст. за такими характеристиками як крій, матеріал, конструктивні та декоративні елементи, ознаки, що формують вигляд вбрання. Авторка простежує і розвиток різних форм одягу під впливом міської моди, трансформацію елементів костюма, визначає найдавніший період побутування окремого виду одягу в регіоні на основі історичного аналізу. Новаторським є поділ дослідницею етнорегіону Середня Наддніпрянина на Чернігівщину, Київщину та Полтавщину, виокремлюючи різні строї в межах кожного з них. Цікаві аспекти висвітлені у контексті поєднання народної та професійної творчості у масовому виробництві одягу, простежила зміни в

народному вбранні регіону в радянський період. У монографії Т. Николаєвої «Історія українського костюма» (1996) простежується багатівіковий розвиток одягової культури в Україні в контексті трансформації суспільства, специфіка та різноманіття комплексів вбрання історико-етнографічних регіонів.

Висновки. Отже, здійснений аналіз досліджень проблематики народного вбрання українців Середньої Наддніпрянини засвідчує значене зацікавлення темою дослідників протягом двох століть. В процесі розвитку етнологічної науки та накопиченню матеріалів розвивалися підходи до осмислення народного вбрання, його класифікації. Прикметні риси кожного етапу вивчення строю, відображають як загальні процеси розвитку народознавства так і особливі аспекти розкриття теми народного вбрання. Як важливий пласт української культури традиційний одяг відображає самотність та унікальність українського народу, його естетичний смак.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів наукових фондів, рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, ф. 14-4, од. зб. 23. Прилипка Я. П. Одежда как составная часть материальной культуры народа. Принципы и методы исследования. Типология. Машинопис. 88 арк.
2. Бабенко В. А. Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края. Екатеринослав, 1905. 144 с.
3. Білецька В. Вишиті кожухи в Богодухівській окрузі на Харківщині. *Науковий збірник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури*. Харків, 1927. Ч. 7. Вип. 1. С. 63–70.
4. Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация. Київ, 1934. 67 с.
5. Борисенко В. Агатагел Кримський як фольклорист і етнограф. *Народна творчість та етнографія*. 1991. №3. С. 39–42.
6. Борисенко В. Розвиток української етнології від другої половини ХІХ ст. до сьогодні. *Українська етнологія*. Київ : Либідь, 2007. С. 77–92.
7. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології. Київ : Мистецтво, 1995. 336 с.
8. Де ля Фліз Альбоми. Т. 1. Київ, 1996. 301 с.
9. Де ля Фліз Альбоми. Т. 2. Київ, 1997. 687 с.
10. Комарова Л. Д. Вишивка Київщини переджовтневого часу. *Народна творчість та етнографія*. 1963. № 1. С. 86–90.
11. Кримський А. Ю. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: відтворення з авторського макету 1930 р. / авт. передм. А. Ю. Чабан. Черкаси : Вертикаль, 2009. 438 с.
12. Матейко К. И. Принципы этнографического районирования украинской народной одежды. *Тезисы докладов на заседаниях, посвященных итогам полевых исследований 1969*. Москва, 1970. С. 49–52.
13. Матейко К. І. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. Львів : Вид-во Львівського університету, 1969. С. 50–59.
14. Матейко К. І. Український народний одяг. Київ : Наукова думка, 1977. 222 с.
15. Николаева Т. А. Украинская народная одежда: Среднее Поднепровье. Киев : 1987. 248 с.
16. Николаева Т. О. Принципи художнього оформлення народного жіночого одягу Середньої Наддніпрянини. *Народна творчість та етнографія*. 1972. № 2. С. 80–84.
17. Николаева Т. О. Традиційний селянський одяг Київщини. *Етнографія Києва і Київщини*. Київ : Наукова думка, 1986. С. 83–128.
18. Николаева, Т. О., Забанова Т. М. Особливості розвитку народного вбрання Середньої Наддніпрянини за радянського часу. *Народна творчість та етнографія*. 1973. № 2. С. 22–27.
19. Познанский Б. Одежда малороссов. Москва, 1905. 34 с.
20. Прилипка Я. Український народний одяг як джерело вивчення етнічної історії. *Народна творчість та етнографія*. 1971. № 5. С. 10–19.
21. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским. Санкт-Петербург, 1872. Т. 7. Вып. 1. 337 с.
22. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским. Санкт-Петербург, 1877. Т. 7. Вып. 2. 608 с.
23. Україна в типажах народних, краєвидах і архітектурі: художньо-етнографічна спадщина Юрія Павловича / відп. ред. Г. Скрипник ; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2010. 400 с.

24. Rulikowski E. Zapiski etnograficzne z Ukrainy. Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. Kraków, 1879. T. 3.

25. Rulikowski E. Opis powiatu Wasylkowskiego pod względem historycznym, obyczajowym i statystycznym. Warszawa, 1853. 243 s.

REFERENCES

1. Arhiv naukovih fondiv, rukopisiv ta fonozapisiv Institutu mistetstvoznavstva, folkloristiki ta etnologiyi Im. M.T. Rylskogo NAN Ukraïni, f. 14-4, od. zb. 23. Prilipko Ya. P. Odezhda kak sostavnaya chast materialnoy kulturyi naroda. Printsipy i metody issledovaniya. [Archive of scientific funds, manuscripts and phonorecords NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology, f. 14-4, od. zb. 23. Prylypko Ya. P. Odezhda kak sostavnaya chast materialnoy kulturyi naroda. Printsipy i metody issledovaniya. Typolohiya. Clothing as an integral part of the material culture of the people. Principles and methods of research. Typology] Mashynopys. 88. [in Russian].
2. Babenko V. A. (1905) Etnohrafycheskii ocherk narodnogo byta Ekaterinoslavskogo kraia. [Ethnographic sketch of the folk life of the Ekaterinoslav region] Ekaterinoslav, 144 p. [in Russian].
3. Biletska V. (1927) Vyshyti kozhukhy v Bohodukhivskii okruzi na Kharkivshchyni. [Embroidered jackets in the Bogodukhiv district of the Kharkiv region] *Naukovyi zbirnyk Kharkivskoi naukovo-doslidnoikafedry istorii ukrainskoi kultury*. Kharkiv, P. 7. 1. 63–70. [in Ukrainian].
4. Biletska V. (1934) Ukrainski sorochky, yikh typy, evoliutsiia y ornamentatsiia. [Ukrainian shirts, their types, evolution and ornamentation] Kyiv, 67 p. [in Ukrainian].
5. Borysenko V. (1991) Ahatanhel Krymskyi yak folkloryst i etnograf. [Agathangel Krymskyi as a folklorist and ethnographer] *Narodna tvorchist ta etnografia*. №3. 39–42. [in Ukrainian].
6. Borysenko V. (2007) Rozvytok ukrainskoi etnologii vid druhoi polovyny 19 st. do sohodni. [The development of Ukrainian ethnology from the second half of the 19th century till today] *Ukrainska etnolohiia*. Kyiv : Lybid, 77–92. [in Ukrainian].
7. Vovk Kh. K. (1995) Studii z ukrainskoi etnografii ta antropolohii. [Studies in Ukrainian ethnography and anthropology] Kyiv : Mystetstvo, 336 p. [in Ukrainian].
8. De lia Fliz Albomy. [De la Flies Albums] T. 1. Kyiv, 1996. 301 p. [in Ukrainian].
9. De lia Fliz Albomy. [De la Flies Albums] T. 2. Kyiv, 1997. 687 p. [in Ukrainian].
10. Komarova L. D. (1963) Vyshyvka Kyivshchyny peredzhovtnevoho chasu. [Embroidery of the Kyiv region of the pre-October period] *Narodna tvorchist ta etnografia*. № 1. 86–90. [in Ukrainian].
11. Krymskyi A. Yu. (2009) Zvenyhorodshchyna. Shevchenkova batkivshchyna z pohliadu etnografichnoho ta dialektolohichnoho: vidtvorennia z avtorskoho maketu 1930 r. [Zvenigorodshchyna. Shevchenko's homeland from an ethnographic and dialectological point of view: reproduction from the author's model of 1930] / avt. peredm. A. Yu. Chaban. Cherkasy : Vertykal, 438 p. [in Ukrainian].
12. Mateiko K. I. (1970) Pryntsipy etnograficheskoho raionirovaniia ukrainskoi narodnoi odezhdy. [Principles of ethnographic zoning of Ukrainian national clothing] *Tezisy dokladov na zasedaniakh, posviashchennykh itoham polevykh issledovaniï 1969*. Moscow, 49–52. [in Russian].
13. Mateiko K. I. (1969) Narysy z istorii ukrainskoho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva. [Essays on the history of Ukrainian decorative and applied art] Lviv : Vyd-vo Lvivskoho universytetu. 50–59. [in Ukrainian].
14. Mateiko K. I. (1977) Ukrainskyi narodnyi odiah. [Ukrainian folk clothes] Kyiv : Naukova dumka, 222 p. [in Ukrainian].
15. Nykolaeva T. A. (1987) Ukrainskaia narodnaia odezhda: Srednee Podneprove. [Ukrainian folk clothing: Middle Dnieper region]. Kyiv : 248 p. [in Russian].
16. Nikolaieva T. O. (1972) Pryntsypy khudozhnoho oformlennia narodnogo zhinochoho odiahu Serednoi Naddnpianshchyny. [Principles of artistic design of folk women's clothing of the Middle Dnieper region] *Narodna tvorchist ta etnografia*. № 2. 80–84. [in Ukrainian].
17. Nikolaieva T. O. (1986) Tradytsiinyi selianskyi odiah Kyivshchyny. [Traditional peasant clothes of Kyiv region] *Etnografia Kyieva i Kyivshchyny*. Kyiv : Naukova dumka, 83–128. [in Ukrainian].
18. Nikolaieva, T. O., Zabanova T. M. (1973) Osoblyvosti rozvytku narodnogo vbrannia Serednoi Naddnpianshchyny za radianskoho chasu. [Peculiarities of the development of the folk dress of the Middle Dnieper region during the Soviet era] *Narodna tvorchist ta etnografia*. № 2. 22–27. [in Ukrainian].
19. Poznanskyi B. (1905) Odezhda malorossov. [Clothing of Ukrainians] Moscow, 34 p. [in Russian].
20. Prylypko Ya. (1971) Ukrainskyi narodnyi odiah yak dzherelo vyvchennia etnichnoi istorii. [Ukrainian national clothing as a source of studying ethnic history] *Narodna tvorchist ta etnografia*. № 5. 10–19. [in Ukrainian].
21. Trudy etnograficheskoi-statystycheskoi ekspedytsyy v Zapadno-Russkii krai, snariazhennoi Imperatorskym Russkim Heograficheskim Obshestvom. Materialy i yssledovaniya, sobrannye P. P. Chubinskim. [Proceedings of the ethnographic and statistical expedition to the Western Russian region, equipped by the Imperial Russian Geographical Society. Materials and studies collected by P. Chubynskyi] Sankt-Peterburg, 1872. T. 7. 1. 337 p. [in Russian].
22. Trudy etnograficheskoi-statystycheskoi ekspedytsyy v Zapadno-Russkii krai, snariazhennoi Imperatorskym Russkim Heograficheskim Obshestvom. Materialy i yssledovaniya, sobrannye P. P. Chubinskim. [Proceedings of the ethnographic and statistical expedition to the Western Russian region, equipped by the Imperial Russian Geographical Society. Materials and studies collected by P. Chubynskyi] Sankt-Peterburg, 1877. T. 7. 2. 608 p. [in Russian].
23. Ukraina v ty pazhakh narodnykh, kraievdyakh i arkhitekturi: khudozhno-etnografichna spadshchyna Yurii Pavlovycha [Ukraine in folk types, landscapes and architecture: the artistic and ethnographic heritage of Yuri Pavlovich] / vidp. red. H. Skrypnyk ; NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology. Kyiv, 2010. 400 p. [in Ukrainian].
24. Rulikowski E. (1879) Zapiski etnograficzne z Ukrainy. Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. [Ethnographic notes from Ukraine. A collection of information for national anthropology.] Krakow, T. 3. [in Polish].
25. Rulikowski E. (1853) Opis powiatu Wasylkowskiego pod względem historycznym, obyczajowym i statystycznym. [Description of the Wasylkowski district in terms of history, customs and statistics] Warsaw, 243 p. [in Polish].